LANDBRUGSSTRUKTUREN I DET MELLEMSTE ØSTEN

Af HERBERT PUNDIK

Adskillige arabiske lande i Det mellemste Østen kendetegnes af sådanne strukturelle fællestræk, at det synes forsvarligt at give en samlet fremstilling af forholdene. Den før-islamittiske kulturarv, Islams altdominerende indflydelse som religion og samfundsorden, mange århundreders tyrkiske herredømme, de sidste årtiers europæiske mandat-regimer og geografiske og klimatiske faktorer har bl. a. medvirket til at forme de bestående samfund og skabe et ensartet samfundsmønster. Dette gælder imidlertid kun nedenstående lande, og ikke kongedømmerne Jemen og Saudi-Arabien eller de på den arabiske halvø beliggende sheikdømmer og protektorater.

TABEL I

Republiken Ægypten	20.045.000	indbyggere	(1949)	selvstændigt	1936
Republiken Libanon	1.238.000	„	(1949)	„	1946
Republiken Syrien	3.435.000	„	(1949)	„	1946
Kongedømmet Irak	4.800.000	„	(1947)	„	1932
Kongedømmet Jordan[1]	930.000	„	(1949)		

[1] Kongedømmet Jordan består af 1) Transjordanien, 400.000 indbyggere, selvstændigt 1946, og 2) den del af Palæstina, som i h. t. FNs delingsbeslutning af 29. nov. 1947 blev tilkendt araberne og ikke erobredes af Israel under krigen 1948–49, 530.000 indbyggere. Denne del af Palæstina blev i 1949 indlemmet i Transjordanien, hvorefter hele området fik navnet „Jordan".

Dette områdes befolkning tæller ca. 30 mill. Hertil må imidlertid lægges ca. 725.000 arabiske flygtninge, som bor i de arabiske lande, men af politiske grunde ikke inkluderes i deres befolkninger.

Det gælder ovenstående som alle følgende statistiske oplysninger, at de – til trods for at de ofte angives med decimalers nøjagtighed – ikke må betragtes som eksakte numeriske udtryk. Indsamling og bearbejdning af statistiske data i Det mellemste Østen er behæftet med sådanne mangler, at de kun må betragtes som vurderinger.

Landbefolkningens levefod.

Det mellemste Østens største samfundsproblem er landbefolkningens fattigdom. Denne gruppes relative størrelse og lave levefod er forudsætningen for

byernes fattigdom, idet landbruget kun i ringe omfang efterspørger byernes industri- og håndværksprodukter. Landbefolkningen blev i 1943–44 anslået til 19.472.090 personer af ialt 27.948.864. Der er ingen tilsvarende statistik tilgængelig for et senere tidspunkt, men dette forhold er i overensstemmelse med en statistik, udarbejdet af FAO, hvoraf det fremgår, at 70 % af Asiens befolkning i 1949 var bosiddende i landdistrikter.

Den fhv. ægyptiske socialminister *Ahmed Hussein* oplyste i 1948, at den ægyptiske landarbejders løn i 1948 var på 84 milles pr. dag. Til sammenligning tjener, at det kostede 80 milles at holde et æsel, 130 milles for et muldyr og 280 milles for en ko eller et større trækdyr. Ved et seminar over sociale problemer i de arabiske lande, arrangeret af FN og afholdt i Beiruth i 1949, blev konsekvensen af fellahens lave indtægt anskueliggjort ved følgende eksempel. „Siden denne konference begyndte – for 2 uger siden – er der i de arabiske lande født 63.000 børn. Om et år vil $^1/_5$ være døde. Om 10 år er flere end $^2/_3$ døde og kun $^2/_3$ af resten vil blive over 35 år."

Forholdene er utvivlsomt værst i Ægypten, fordi der her foruden alle de andre plager også eksisterer et overbefolkningsproblem. Allerede i 1939 ansloges befolkningsoverskuddet i landbruget til 5 mill. mennesker, der kunne flyttes fra landbruget, uden at det ville medføre en produktionssænkning. I det andet overbefolkede land, Libanon, er situationen mindre katastrofal, fordi Libanons landbrugsstruktur er af en anden karakter end den ægyptiske (tabel VI). Den menneskelige aktivitet i landbefolkningen er ringe og de økonomiske tab forbundne med den lave produktivitet er en af de fundamentale årsager til landbrugets lave rentabilitet. En vigtig årsag er de talrige sygdomme, der hærger og sløver befolkningen, f. eks.: Tyfoid feber, dysenteri og trachoma, der alle er konsekvenser af dårlig hygiejne; pellagra og tuberkulose, der er følgen af underernæring, og bilharzia, ankylostoma og tarmorm, der spredes af overrislingskanalerne, hvori befolkningen forretter nødtørft, vasker og henter drikkevand. Disse sygdomme er paradoksalt nok under de herskende sanitære forhold uløseligt forbundne med den produktivitetsstigning og forhøjede levefod, der følger af en omlægning af landbrugets teknik fra ekstensiv dryfarming til intensiv overrislet drift.

Det anslås, at 75 % af Ægyptens befolkning er plaget af en eller 2 af de nævnte sygdomme.

I 1944 vedtog det ægyptiske parlament en sundhedsreform, hvis enkelte punkter kan give en værdifuld antydning af de områder, hvor en sanering er tiltrængt:

1. Drikkevand. 12.000 brønde bores til 4 mill. mennesker i større byer og købstæder.
2. Sundhedscentrer. 1200 centrer, der hver skulle betjene 15.000 indbyggere. Til centret knyttes en læge og en sygeplejerske, ligesom der gives instruktion i landbrugstekniske problemer.
3. Vaccination mod bilharzia og ankylostoma.
4. Hospitaler i købstæder og udvidelse af byernes dræningsanlæg.
5. Behandling af tuberkulose og pellagra.
6. Anti-malaria kampagne.

Programmet skulle realiseres i løbet af 5 år og omkostningerne ville andrage 52 mill. ægyptiske pund, ca. 10 % af regeringens udgifter i det nævnte tidsrum. Hovedvægten blev lagt på punkterne 1, 2, 4 og 6, og det vides, at 135 af de projekterede sundhedscentrer var blevet oprettet i 1952, samtidig med at kampagnen mod malaria syntes at være gennemført med held.

Planen omfatter både kurative og præventive foranstaltninger. Men den lider af den åbenbare mangel, at den søger at løse sundhedsproblemet for en begrænset del af den ægyptiske befolkning, uafhængigt af de institutionelle mangler i landbrugsstrukturen, der er de egentlige årsager til de sociale forhold. Det gælder den ægyptiske sundhedsreform som lignende – men langt mindre omfattende – planer i andre arabiske lande, at de reparerer og ikke reformerer. Såfremt sundhedsreformer ikke kædes sammen med landbrugsreformer, vil konsekvensen for et overbefolket land som f. eks. Ægypten være, at de mennesker, som forhen døde af infektionssygdomme i stedet dør af mangelsygdomme. Punkt 5 er i denne henseende illustrerende, thi den mest effektive foranstaltning mod mangelsygdomme er at hæve levefoden.

Det mellemste Østens landbefolkning lever på grænsen til eksistensminimum, hovednæringsmidlerne er korn, majs og bønner og forbruget af proteiner, energigivende næringsmidler, er ringe. Denne permanente underernæring gør mange ellers relativt ufarlige sygdomme dødelige. I 2 af Ægyptens mest frugtbare provinser, Aswan og Quena, omkom f. eks. 100.000 mennesker af malaria i misvækstperioden 1941–43.

FAO-undersøgelser godtgør, at ernæringssituationen i Ægypten er katastrofal, idet det gennemsnitl. kalorieforbrug i 1947 udgjorde 2.364 cal., medens minimumskravet var anslået til 2.390 cal. Samtidig oplystes, at levefoden er faldende, idet det gennemsnitl. kalorieforbrug i perioden 1934–38 androg 2.450 cal.

Den faldende levefod – som kendetegner ikke blot Det mellemste Østen, men hele Asien – skyldes dels de hastigt voksende befolkninger og dels det faldende udbytte pr. arealenhed, som ikke modvirkes af den anselige udvidelse af landbrugsarealet, der har fundet sted i de sidste 15 år. Dette forhold illustreres af tabel II, der angiver svingingerne i kornproduktionen i Asien pr. arealenhed og pr. person mellem 1938/39 og 1949/50.

TABEL II

1938–39 Udbytte pr. ha. (1)	1.26 T.	Udbytte pr. person (1)	0.24 T.
1949–50 Udbytte pr. ha. (2)	1.20 T.	Udbytte pr. person (2)	0.22 T.
(2) i % af (1)	95 %		92 %

Landbefolkningens vækst.

Udviklingen efter krigen har været præget af en konstant stigende fødselsprocent ikke mindst i *de* underudviklede områder, som i forvejen var overbefolkede. Befolkningspresset øges yderligere på grund af den preventive og kurative medicins indflydelse på dødeligheden.

FAOs fhv. præsident *John Boyd Orr* fremhæver, at der er 3 hovedfaser i en befolknings udvikling:

1. Primitive levevilkår. Stor fødselsprocent og høj dødelighed. Stagnerende befolkning.
2. Teknisk udvikling medfører stigende levnedsmiddelproduktion og præventive foranstaltninger mod sygdomme. Dødeligheden daler, men fødselsprocenten forbliver konstant, som under punkt 1, med deraf følgende befolkningsstigning.
3. Stigning i levefod og bedre oplysning. Fødselsprocentens hovedtendens er faldende og befolkningen vil enten stagnere eller reduceres.

Asien er trådt ind i 2den fase, blot stiger fødselsprocenten i stedet for – som Boyd Orr forudsatte – at forblive konstant. Udryddelsen af malaria har i nogle lande betydet en fordobling af befolkningen i løbet af 20 år. Ægypten har den højeste fødselsprocent i verden, og til trods for at udviklingen hæmmes af, at landet også har verdens højeste dødelighed, er befolkningen fordoblet i perioden 1900–1950. Det ventes at Ægyptens – såvel som de øvrige arabiske landes – befolkning vil fordobles yderligere i løbet af ca. 35 år.

I lighed med Boyd Orrs 3 faser, hvor 3die fase karakteriseres af høj levestandard og høj oplysning med deraf følgende stagnerende eller dalende befolkningstal, må det antages, at befolkningstilvæksten sker mere end proportionalt i de laveste indtægtsgrupper, således at kløften mellem de besiddende og de ubesiddende klasser stadig uddybes, ligesom det bliver landbefolkningen, der kommer til at betale prisen for befolkningstilvæksten i form af yderligere dalende levefod.

De næste 35 års udvikling henimod en fordobling af befolkningen fører ikke ubetinget mod katastrofe i de lande, der besidder store udviklingsmuligheder, som vil kunne udnyttes ved hjælp af landbrugsreformer, dette gælder f. eks. Syrien, Jordan og Irak. I de overbefolkede lande, Ægypten og Libanon, hvis muligheder er meget begrænsede, må løsningen enten søges gennem en storstilet udvandring f. eks. til Syrien eller Irak, eller gennem industriens opsugning af befolkningsoverskuddet.

Nedenstående tabel III, som er udarbejdet under hensyntagen til 3 forudsætninger, giver et indtryk af, hvilke problemer Det mellemste Østens arabiske lande må løse i den nærmeste fremtid. Ægyptens og Libanons overbefolkningsproblem vil kun kunne løses på en regional basis, uanset hvilken kombination af udvandring og industrialisering man vælger.

TABEL III

Befolkningsudvikling og udvidelse af høstet areal 1948–1983.

Land	høstet areal i acres 1948	høstet areal i acres 1983	befolkning 1948	befolkning 1983
Ægypten	8.800.000	11.500.000	19.528.000	39.056.000
Syrien	3.700.000	9.000.000	3.350.000	6.700.000
Irak	6.000.000	17.000.000	4.950.000	9.900.000
Libanon	800.000	1.100.000	1.208.000	2.416.000

Under hensyntagen til nedenstående 3 forudsætninger vil gennemsnitsstørrelsen af en bedrift[1] for en gennemsnitsfamilie (5 pers.) i 1983 være:

Ægypten	Syrien	Irak	Libanon
3 acres	13 acres	17 acres	4,5 acres

1. Totalbefolkningen fordoblet. Sandsynligheden herfor er meget stor.
2. Landbefolkningen halveret, overskudsbefolkningen enten udvandret eller opsuget af industri eller andre byerhverv. Dette er meget lidt sandsynligt.
3. Arealet udvidet som angivet. Dette afhænger bl. a. af den politiske udvikling i de arabiske lande, idet de næppe vil kunne forventes opfyldt sålænge landbrugets struktur ikke gøres til genstand for gennemgribende reformer.

Såfremt forudsætningerne opfyldes vil landbefolkningen i 1983 være af samme størrelse som i 1948. Befolkningspresset i Ægypten vil være lettet, idet 3 acres bedrifter vil være rentable. Til sammenligning tjener, at den ægyptiske jordlov af sept. 1952 tilstræber oprettelsen af bedrifter på mindst 2 og højest 5 feddan[2]. I Syrien og Irak vil der være rigelige landbrugsresourcer, selv med henblik på en befolkningsudvikling efter 1983, mens befolkningspresset i Libanon vil være en katastrofal realitet.

Dyrkningsformer.

Den mest kritiske grænse i Det mellemste Østen er ikke en landegrænse, men derimod den linie, der angiver zonegrænsen for 200 mm årlig nedbør. Se fig. 1. Indenfor dette område kan der dyrkes hvede uden overrisling[3]. I området mellem 200 mm og 100 mm kan der med vekslende held dyrkes byg, men i reglen ligger landet hen som steppe. Udenfor 100 mm zonen ligger ørkenen. Såvel steppeland som ørken kan i stor udstrækning bringes under plov, såfremt jorden tilføres det nødvendige vand ved overrisling. Den dryfarmede jord dyrkes meget ekstensivt, og på kun halvdelen af jorden høstes 1 gang om året, medens resten ligger brak. På overrislet jord kan høstes 2–3 gange. For begge dyrkningsformers vedkommende opstår der således et misforhold mellem det dyrkede og det høstede areal.

Tabel IV illustrerer 4 forskellige dyrkningsformer. I Ægypten er al dyrkning afhængig af overrisling hvorfor det høstede areal er ca. 55 % større end

TABEL IV

Dyrket og høstet landbrugsareal 1943.

Land	dyrket areal i acres	høstet areal i acres
Ægypten	5.364.000	8.437.000
Irak	12.000.000	6.000.000
Syrien-Libanon	5.800.000	3.970.000
Transjordanien	1.250.000	600.000

[1] Høstet areal.
[2] 1 feddan = 1 acre. 2,5 acres = 1 ha.
[3] Dryfarming.

det dyrkede areal. I Irak er ca. 45 % af det dyrkede areal overrislet, men ikke desto mindre er det høstede areal kun 50 % af det dyrkede areal. Forklaringen er, at endog det overrislede areal i Irak dyrkes ekstensivt og også overrislet landbrugsjord ligger brak. I Syrien-Libanon er ca. 15 % af landbrugsjorden overrislet og høstes flere end 1 gang pr. år hvorfor det høstede areal er ca. 70 % af det dyrkede areal. I Transjordanien er det overrislede område af så ubetydeligt omfang, at ca. 50 % af landbrugsjorden ligger brak.

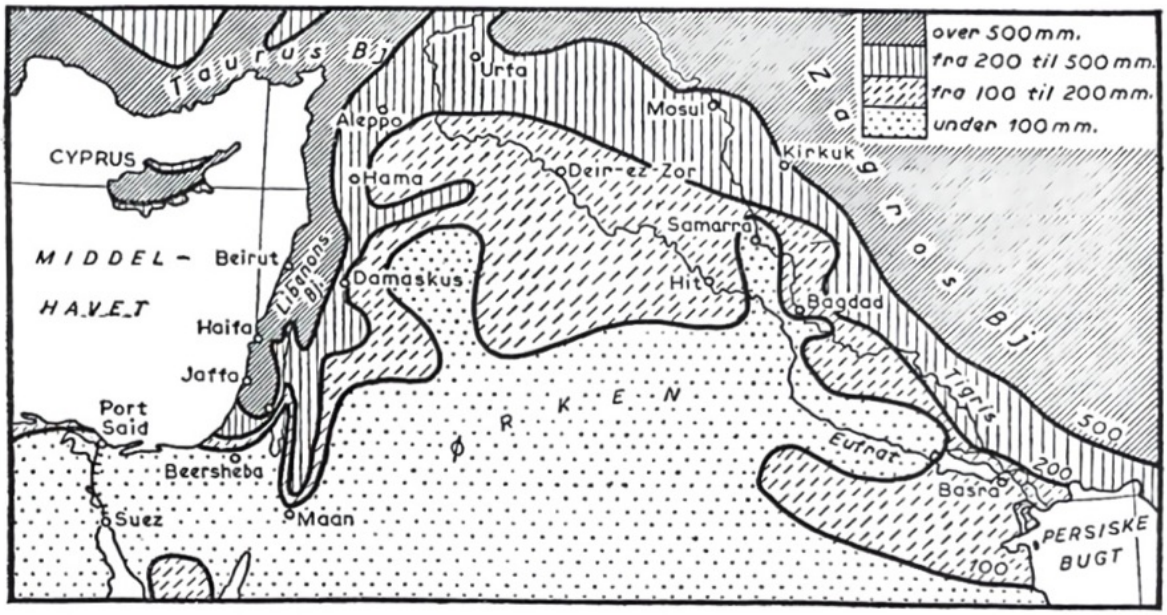

Fig. 1. Nedbør i Det mellemste Østen.
(Ashbell: Rainfall Map of Middle East)

Ejendomsforhold til jorden.

Landbrugsstrukturen i Det mellemste Østen kaldes feudal, fordi det efterhånden er blevet praksis at kalde en samfundsorden feudal, når ejendomsretten til størsteparten af landbrugsjorden tilhører en fåtallig godsejerklasse, der bruger denne ret til at udbytte forpagtere og jordløse arbejdere. Men sociologisk set afviger den orientalske feudalisme væsentligt fra feudalismen i dette begrebs europæiske betydning, både hvad oprindelse og virkning angår. Godsejerne i Det mellemste Østen bor i byerne og har ingen eller ringe direkte kontakt med godserne. De er frem for andet spekulanter og udøver ingen social funktion i landbruget. Jord betragtes som et sikkert investeringsobjekt og ikke som en nødvendig faktor i en produktionsproces.

Godsejerne udlejer jorden til bønderne via underforpagtere, der oprettes ingen kontrakt mellem parterne, og forholdet reguleres efter sædvane og godsejerens ønsker. Bønderne er ikke retsligt sikrede og kan til enhver tid sættes ud, i reglen fornyes forpagtningsaftalen ved slutningen af en rotationsperiode, i overrislede områder hvert år og på dryfarmede områder hvert andet år.

Bondens manglende retsbeskyttelse medfører, at han ikke tilskyndes til at investere i bedriften i form af jordforbedringsarbejder med en senere produk-

tivitetsstigning for øje, f. eks. ved træplantning, dræning, terrassering, stenrydning etc., men tværtimod udnytter jorden for at få det størst mulige udbytte på mindst mulig tid.

Forpagtning er ikke under alle omstændigheder en skadelig institution, men i Det mellemste Østen er det nødvendigt, at der skabes forpagtningsprincipper med en klar definition af godsejer og forpagters rettigheder og pligter. Et eksempel fra Syd-Irak, hvor godsejernes indflydelse er overordentlig stor på grund af deres kontrol med overrislingsanlæggene, viser, hvorledes indtægten af en bedrift almindeligvis fordeles.

Regeringsskat 10 %, godsejerafgift 40 %, underforpagter 7.5 %, opsynsmand 2.5 %. Af de resterende 40 % skal bonden betale mellem 20 % og 50 % i afgift for overrislingsanlæggets vedligeholdelse, hvilket i realiteten – ligesom de 2.5 % til opsynsmanden – påhviler godsejeren.

I en meget almindelig forpagtningsform leverer godsejeren såsæd og evt. redskaber og modtager til gengæld halvdelen af afgrøden, efter at skatterne er betalt. Trods alle ulemper er denne forpagtningsform at foretrække fremfor den kontante afregning, idet godsejer og bonde her deler risikoen ved misvækst.

TABEL V

Fordelingen af landbrugsarealet blandt selvejere i Ægypten. 1940.

antal feddan	antal ejere	% af dyrket areal	% af alle ejere
Indtil 1	1.765.702	12.40	70.73
1– 5	570.449	*20.05 32.45*	*22.85 93.58*
5–10	85.622	9.81	3.43
10–20	41.455	9.57	1.65
20–30	11.907	4.94	0.47
30–50	9.179	6.10	0.38
50 og derover	12.232	37.13	0.49
	3.496.546	100.0	100.0

TABEL VI

Fordelingen af landbrugsarealet blandt selvejere i Irak. 1949[1].

antal dunnum[2]	antal ejere	% af dyrket areal	% af alle ejere
Indtil 1	16.411		
1–5	45.618		
5–10	27.767		
10–20	22.127		
20–50	21.341	*6.5*	*87.7*
50–1000	16.408	13.5	10.8
1000–200.000	2.035	80.0	1.5
	151.707	100.0	100.0

[1] Tabellen er udarbejdet på basis af tællinger, foretaget i 7 landdistrikter. Af 4 distrikter, hvor selvejere er hyppigt forekommende, er 2,5 medtaget. Muntafik-distriktet, hvor 50 % af jorden ejes af en godsejer, er ikke medtaget.

[2] 1 dunnum = 0.62 acre = 0.25 ha.

TABEL VII

Jordfordelingen mellem små, mellemstore og store jordejere i Irak og Ægypten i % af landbrugsarealet.

Land	smaa ejere	mellemstore ejere	store ejere
Irak	6.50 %	13.50 %	80.00 %
Ægypten	32.45 %	30.42 %	37.13 %

Jordfordelingen.

I *Jordan,* det mindst udviklede land, spiller godsejerstanden ingen betydelig rolle bl. a. fordi den engelske mandatregering ved fornuftig administration forhindrede, at forudsætningerne for storgodsernes udvikling trivedes. I *Libanon* er ca. 50 % af alle bønder selvejere, men bedrifterne er så små, at bønderne i stort omfang må supplere indkomsten ved at forpagte jord, eller arbejde som landarbejdere eller byarbejdere en del af året. I *Ægypten* er ca. 25 % af alle personer beskæftiget i landbruget selvejere, men forholdene er for størstepartens vedkommende endnu grellere end i Libanon. Ifølge tabel V ejer ca. 70 % af alle selvejere bedrifter på mindre end 1 acre, således at de i praksis tilhører forpagter- eller landarbejdergruppen.

For *Syriens* vedkommende eksisterer ingen tilgængelig statistik, men for landet som helhed oplyses, at 60 % af landbrugsarealet ejes af godsejere. I *Irak* er halvdelen af landbefolkningen jordløs.

Udviklingsmuligheder.

Det opdyrkelige område i Det mellemste Østen kan kun anslås med stor unøjagtighed (tabel VIII og IX), men der er ingen tvivl om, at områdets potentielle muligheder står i skærende kontrast til udnyttelsesgraden. I 1948 erklærede FAOs generalsekretær: „Det må antages, at der i dette område hurtigere end andetsteds vil kunne finde en produktionsstigning sted, således at den verdensomspændende levnedsmiddelmangel kan afhjælpes, – på grund af områdets enestående muligheder, de uendelige opdyrkede områder, vandressourcer til brug ved overrisling og klimatiske forhold, som muliggør 2 eller 3 afgrøder pr. år."

Vanskelighederne, der er forbundet med en vurdering af dette områdes potentielle muligheder, illustreres af nedenstående tabeller, hvoraf det fremgår, at der er ca. 10 mill. acres forskel mellem resultaterne. For en stor del skyldes differencen forskelle i vurderingen af Iraks udviklingsmuligheder.

TABEL VIII

Land	opdyrkeligt areal	opdyrket areal	enhed
Irak	30.000.000	10.000.000	acres
Ægypten	7.300.000	6.000.000	–
Syrien	12.000.000	6.200.000	–
Libanon	800.000	600.000	–
	50.100.000	22.800.000	acres

TABEL IX

Land	opdyrkeligt areal	opdyrket areal	enhed
Irak	16.500.000	4.750.000[1]	acres
Ægypten	8.750.000	6.100.000	–
Syrien	14.250.000	5.800.000	–
Libanon	875.000	550.000	–
	40.375.000	17.200.000	acres

[1] excl. brakjord.

En udvidelse af det *dyrkede* område vil i reglen kræve overrisling, undtagelser er visse endnu uopdyrkede distrikter i Syrien og Irak, der ligger i 200 mm nedbør-zonen og derfor vil kunne dryfarmes. Se fig. 1.

Der er imidlertid også udviklingsmuligheder indenfor det allerede opdyrkede areals rammer idet det *høstede* område vil kunne udvides. Se tabel IV. For dryfarmed landbrugs vedkommende vil dette kunne ske ved overrisling, og for det overrislede landbrugs vedkommende ved overgang fra den lave til den høje overrislingsteknik. Overrisling kan finde sted under 2 former, bassin-overrisling og permanent overrisling. Den første teknik er simpel, kræver kun ringe investering, men giver kun afgrøde 1 gang pr. år. Vandet ledes fra floden udover markerne, hvor det bliver stående i 2 måneder. Den vandmængde, som hverken er absorberet af jorden eller fordampet, drænes bort, hvorefter marken tilsås.

Ved den permanente overrisling ledes flodvandet til et reservoir, hvorfra det flere gange årligt ledes ud over markerne ved hjælp af et kanaliseringsanlæg. Jorden giver da enten 2 eller 3 afgrøder pr. år.

Ægyptens landbrugsområde kan kun udvides meget langsomt, eksperter mener, at det vil vare ca. 50 år før al dyrkelig jord er indvundet, og mulighederne for landindvinding er stærkt begrænsede. Ægyptens udviklingsmuligheder beror snarere på en udvidelse af det *høstede* areal, idet en betydelig del af Ægyptens landbrugsjord er overrislet ved bassintekniken, der giver en afgrøde pr. år.

Libanons landbrugsområde kan udvides mellem 30 og 50 %, men forudsætningen herfor er etablering af omfangsrige overrislingsanlæg.

Syriens landbrugsareal kan udvides uden anvendelse af overrisling, idet store dele af den uopdyrkede jord ligger indenfor 200 mm nedbørsgrænsen. I Jezireh-distriktet vil 200.000 personer kunne bosættes i løbet af 5 år og udgifterne hertil vil beløbe sig til 19 mill. dollars.

Irak er det eneste arabiske land, som har mulighed for at byde sin befolkning en vest-europæisk levefod, delvis på grund af de rige oljeforekomster, men også på grund af landbrugets enorme udviklingsmuligheder. Iraks opdyrkede areal er mellem 10 og 12 mill. acres, 25 % dyrkes ved dryfarming og resten ved overrisling. Kun halvdelen af det dyrkede areal høstes hvert år, idet resten – både i nedbørs- og i overrislingszonen – ligger brak. Samtidig anslås 1 mill. acres at ligge uudnyttede hen i overrislingszonen på grund af jordens saltning. Denne er en følge af overrislingen, idet vandet trækker jordens natriumindhold op til overfladen, hvorved jorden bliver gold. Såvel den ekstensive drift af overrislet

landbrugsjord som saltningen af jorden, der kunne forhindres ved anvendelse af simple dræningsmetoder, er tegn på den skødesløshed, hvormed Iraks naturrigdomme, vand og jord, behandles.

Den ubekendte faktor i diskussionen om det irakske landbrugs udviklingsmuligheder er ikke overrislingsområdet, men nedbørszonen i det nordlige Irak. I overrislingsområdet vil det dyrkede område kunne fordobles ved rationel anvendelse af de disponible vandressourcer, samtidig med at området kunne dyrkes intensivt som tilfældet er i Ægypten, med deraf følgende flere årlige høstperioder. For nedbørszonens vedkommende hersker der uenighed om udviklingsmulighederne, idet adskillige eksperter hævder at forskellen mellem det dyrkede og det dyrkelige landbrugsareal i nord andrager 8–9 mill. acres. Hovedproblemet for Iraks landbrug – når bortses fra tidligere omtalte problemer i forbindelse med ejendomsforhold og forpagtningsforhold – er manglen på arbejdskraft.

Reformer.

Reformerne i de arabiske lande må koordineres, hvis de skal føre til det ønskede resultat, en betydelig stigning i landbefolkningens levefod. Hidtil har dette imidlertid ikke været tilfældet, hvorfor reformer ofte har ført til en styrkelse af godsejerklassens position og en tilsvarende forringelse af landbefolkningens stilling. På samme måde som en sundhedsreform er værdiløs, med mindre den kædes sammen med en jordreform, er den sidste værdiløs, såfremt der ikke til den knyttes skatte- og kreditreformer, sikring af bondens retsstilling, nationalisering af overrislingsanlæggene, kontrol med vandafgifter etc. etc.

Bestræbelserne for at opløse *mushaa* – landsbyfællesskabet – kan tjene som et eksempel på, hvorledes en fuldt forsvarlig landbrugsreform kom til at virke stik imod sin hensigt, fordi den blev forsøgt gennemført uden hensyn til, at betingelserne for en sådan reform overhovedet ikke var til stede.

I de områder hvor det hverken lykkedes den ottomanske administration eller de engelske og franske mandatmyndigheder at opløse mushaa'en, eksisterer dette landsbyfællesskab endnu, hvilket i vidt omfang er tilfældet i Libanon og Syrien. Mushaa er sandsynligvis beslægtet med beduinstammernes kollektive ejendomsret til jord, vand og andre goder, der er så livsvigtige, at de unddrager sig almindelig omsætning og ejes af stammen i fællesskab.

Landsbyens familier har – uanset størrelse – en fastslået ret til en bestemt andel af mushaa'ens jord, og denne fordeles efter hver dyrkningsperiodes afslutning i strimler efter bonitet og beliggenhed, således at sammensætningen af de forskellige familiers lodder er ens. Denne parcellering, der yderligere kompliceres af de islamittiske arveregler, er i dag en fundamental svaghed i disse landes landbrugsstruktur. Dels udfører bønderne intet jordforbedringsarbejde, fordi de ved dyrkningsperiodens afslutning alligevel skal afgive jorden, dels har jordlodderne efterhånden antaget en sådan form, at en rationel udnyttelse af arbejdstid og jord er udelukket.

Produktiviteten i en mushaa er utvivlsomt lavere end i en landsby, hvor jorden ejes af selvejere. Men forholdene i de arabiske lande virker ikke frem-

mende for en selvstændig bondestands udvikling, og de steder, hvor mushaa'en blev opløst, viste det sig snart, at de nye selvejere på grund af forgældelse blev pengeudlånernes bytte og mistede deres jord. Opløsningen af mushaa har i høj grad bidraget til at fremme selvejerbønders overgang til forpagtere og dermed storgodsernes udvikling.

Mushaa'ens opløsning og den individuelle *registrering* af jorden medførte ofte, at *parcelleringen* blev opretholdt, enten fordi bønderne ikke kunne blive enige om en ny fordeling af jorden i samlede lodder, eller fordi udgifterne ved opmåling og ny parcellering var for store. En prøveoptælling i 5 repræsentative arabiske landsbyer i Palæstina viste, at kun 6 % af 690 jordejere havde samlede jordstykker, medens de øvrige 94 % i gennemsnit ejede 9 parceller, som for størstepartens vedkommende havde dimensionerne 1 × 100 eller 1 × 200, en jordlod på 10 m × 1 km var således almindelig. Denne parcellering er en af det arabiske landbrugs plager og en samling af lodderne er en absolut forudsætning for rationel drift. I Beqaa-provinsen i Libanon lykkedes det de franske mandatmyndigheder at samle jordlodderne med det resultat, at deres antal reduceredes fra 164.714 til 14.878. Fig. 2.

En anden svaghed i landbrugsstrukturen, som stadig tjener til at udvide storgodserne på selvejernes bekostning, er den magt, som ejeren af *vandrettigheder* udøver. Det er karakteristisk for den ottomanske lov, at ejendomsretten til en brønd kan sælges uafhængig af den jord, hvorpå brønden ligger. Det er således almindeligt, at en godsejer erhverver vandrettighederne i en landsby, fastsætter en ublu vandafgift, og i realiteten reducerer bønderne til forpagtere. Det samme forhold gør sig gældende i overrislingsområder, idet den person, der ejer overrislingsanlægget, enten ved vandafgifter eller ved trusler om at lukke for vandtilførslen kan underlægge sig hele distrikter.

Vandafgifter og skatter til det offentlige er medvirkende til at fremme den *forgældelse,* der er så almindelig. Bondens gæld er udtryk for, at hans forbrug overstiger indkomsten og ikke for en investering i bedriften. Et enkelt års misvækst kan få katastrofale følger for selvejerbonden, der løber risikoen for at blive reduceret til forpagter på sin egen jord, ligesom forpagteren, som ofte låner af sin godsejer, kan blive reduceret til fæstebonde, fordi han kun sjældent er i stand til både at svare renter og afdrag af gælden og således bliver lænket til sin jord, som han ikke må forlade, før gælden er afviklet.

De forskellige muligheder for *kreditgivning* er tilpasset byernes industri og handelsvirksomheders krav, og bankerne er ikke indstillet på at yde landbrugskredit, da kontrollen med låntagerne er kompliceret og de sjældent ejer værdier, der kan yde sikkerhed. I øjeblikket er der kun 2 lånemuligheder for bonden, enten låner han hos landsbyens købmand, der yder meget kortfristet kredit til indkøb af konsumvarer mod en rente på 100–250 % pr. år, eller også låner han hos godsejer eller professionel pengeudlåner til en rente af 40–45 % pr. år.

Forgældelsen og de høje renter er en af årsagerne til den lave levefod, og det er en nødvendig forudsætning for en heldig gennemførelse af en landbrugsreform, at der skaffes landbefolkningen kreditmuligheder enten gennem oprettelsen af kredit-kooperativer eller offentlige kreditbanker. De fleste af de hidtil etablerede landbrugsbanker har ydet kredit til godsejerne, som derefter har lånt

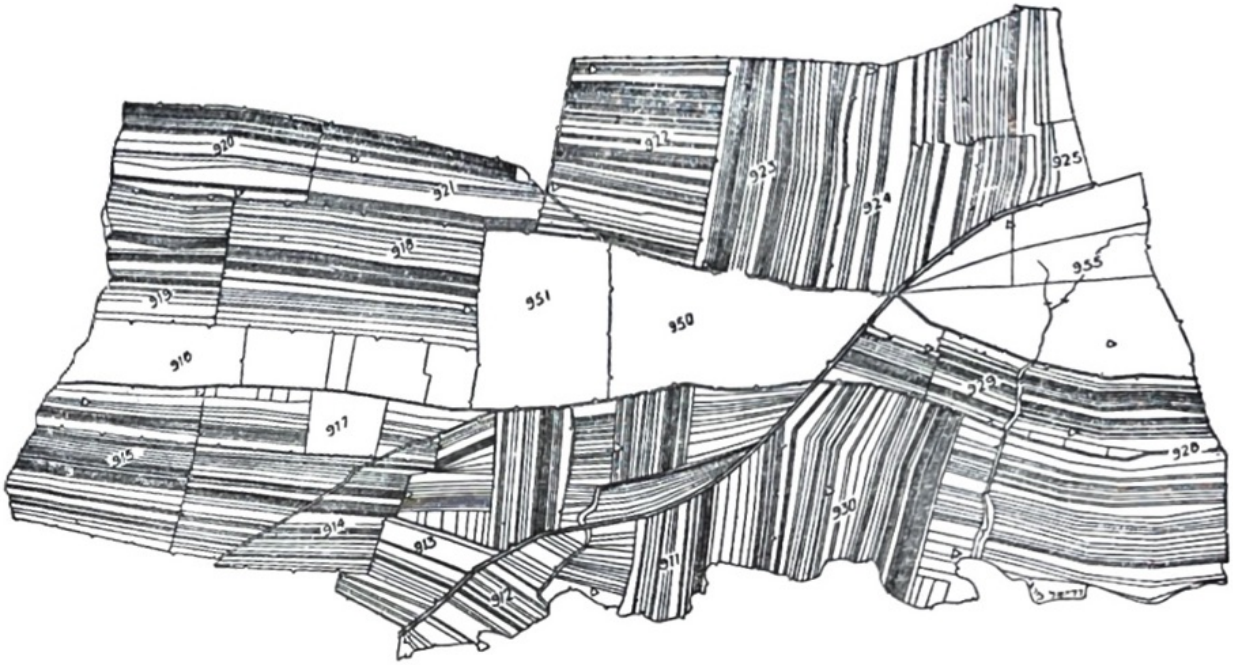

Fig. 2. Parcellering af en arabisk landsbys jord. De hvide felter angiver jordstykker, der tilhører enten en velhavende familie eller flere familier i fællesskab.
(Granott. The Land System in Palestine)

pengene videre til bønderne. Dette gælder f. eks. landbrugsbanken i Irak. I Ægypten har kredit-kooperativer haft held til at reducere pengeudlånernes indflydelse.

De fleste af de hidtil nævnte reformmuligheder har hovedsagelig berørt selvejerbondens forhold, men langt den største del af landbefolkningen er landarbejdere, forpagtere eller personer, der kun af navn er selvejere, men ejer så små lodder, at de af gavn hører til en af de to andre grupper. Det gælder for dem alle, at vejen til en ændring af deres levevilkår går over en udstykningsreform, som skaber en bred husmandsklasse, og en reform af forpagtningsforholdet, der som antydet i den ægyptiske jordlov[1] skal afskaffe underforpagteren, reducere forpagtningsafgiften betydeligt og begrænse godsejerens frihed til at udsætte forpagteren. Alle disse forholdsregler vil bidrage til at forøge produktiviteten, da bondens andel af udbyttet stiger, og han får sikkerhed for, at en investering af arbejde og kapital i jorden vil komme ham selv til gode.

Retsligt set ville myndighederne kunne iværksætte en reform uden at gribe til ekspropriation af godsejernes ejendomme, idet staten er den største godsejer i alle de arabiske lande.

I 1948 ejede den irakske stat 85 % af al dyrkelig jord, den ægyptiske ejede 17.4 %, den syriske 23 % og den transjordanske 25 %.

---

[1] Den ægyptiske jordreform af okt. 1952 angiver nogle af de retningslinier, som må ligge til grund for en effektiv reformpolitik.

Artikel 1 bestemmer, at ingen person må eje flere end 200 feddan landbrugsjord; artikel 32 at landbrugsjord kun må udlejes til en jordbruger, således at loven derved kommer mellemforpagterne til livs; artikel 35 legaliserer forholdet mellem forpagter og godsejer og bestemmer, at ingen jord må udlejes for mindre end 3 år.

Statens ejendomsret til denne jord har hjemmel i Den ottomanske Jordlov af 1858, der søgte at bringe system i det kaos, hvori ejendomsretten til jorden i de arabiske lande befandt sig. Loven krævede personlig registrering af skøde på jordejendom og bestemte, at staten i eget navn kunne registrere jord hvortil ingen kunne bevise adkomst. Denne jord kaldes *Miri* og er for størstedelens vedkommende ikke længere i statens besiddelse, idet den er forpagtet af godsejere, der siden udlejer den til bønderne. Den endelige ejendomsret til Miri-jord besidder staten, men jorden kan sælges og tages i arv og kan således omtrent sidestilles med *Mulk*-jord, hvortil der knytter sig fuld personlig ejendomsret. Kontaktforholdet mellem staten og godsejer-forpagteren ville retsligt set kunne opsiges og jorden ville blive disponibel til udstykning, men dette er under de herskende politiske forhold en ren fiktion.

Modstand mod reformer.

Den herskende samfundsorden med det stærkt centraliserede politiske system domineret af små grupper godsejere stiller sig hindrende i vejen for en effektiv reformpolitik. I Ægypten og Syrien har militærgrupper ganske vist berøvet godsejerne en del af deres tidligere politiske indflydelse, men de har trods dette bevaret den effektive kontrol over samfundet på grund af deres økonomiske magtstilling, som militærgrupperne endnu ikke har vovet at true. De ambitiøse jordreformer offentliggjort i Syrien og i Ægypten i oktober og september 1952 synes således at have lidt samme skæbne som talrige andre forslag til reformer, som i tidens løb er blevet offentliggjort.

Et eksempel fra Irak viser hvilke vanskeligheder de politikere, der indser nødvendigheden af visse moderate reformer, må kæmpe med.

I 1945 vedtog Iraks parlament en lov, som bemyndigede regeringen til at udstykke statsjord til bønder på selvejerbasis.

Udstykningen begyndte i provinsen Duyjalah syd for Bagdad, hvor 180.000 acres blev overrislet og opdelt i lodder à 60 acres. Efter 10 års dyrkning kunne bonden overtage ejendomsretten til jorden, dog med den klausul, at retten til videresalg først tilfaldt ham efter yderligere 10 års opdyrkning.

Da planen blev iværksat, protesterede 5 af distriktets godsejere, og myndighederne måtte – for at stille godsejerne tilfreds – tildele dem ca. 45 % af det område, som oprindeligt var bestemt til udstykning. Selv dette bevis på myndighedernes forhandlingsvilje beroligede ikke godsejerne, der søgte at hindre planens videre iværksættelse med trusler om, at de ville foranledige overrislingssystemet ødelagt, således at de nye bedrifter ville blive oversvømmet. Set fra godsejernes synspunkt var harmen over Duyjalah-planen i høj grad berettiget. 50.000 landboere havde nemlig ansøgt om de 1200 bedrifter.

I sandhedens interesse må det nævnes, at en anden og langtfra ubetydelig modstand mod reformer stammer fra selve landbefolkningen, hvis traditionsbundne livsindstilling og rodfæstede mistillid til offentlige myndigheder er en alvorlig hemsko for udviklingen. I den arabiske landboers begrebsverden findes ingen plads for et klasse- endsige et nationalt begreb. Individet skylder familien

eller klanen enhver loyalitet, han er intet i kraft af sin egen eksistens, men får betydning på grund af sin relation til den gruppe, der yder ham beskyttelse og giver ham tryghed. Denne gruppedannelses betydning må – trods dens negative sider – ikke underkendes, den udøver en vigtig social funktion i et samfund, som hverken økonomisk eller retsligt yder det enkelte individ sikkerhed. Byerne er for den arabiske befolkning blevet undertrykkelsens hjemsteder og myndighederne dens repræsentanter. Om identificering med staten er der overhovedet ikke tale, og det er vel symptomatisk, at der ikke på arabisk har udviklet sig et ord for det begreb vi i Europa benævner *borger*.

Selvom betingelserne for gennemgribende reformer i de arabiske samfund en dag bliver tilvejebragt, vil den arabiske landbefolkning stort set endnu ikke være mentalt moden til reformer, der kræves et stort oplysningsarbejde før landbefolkningen vil kunne overvinde sin hidtil begrundede mistillid til myndigheder, fatte rækkevidden af reformer og bidrage til at opnå det bedste resultat. For hele Det mellemste Østen gælder det, at 80 % af befolkningen er analfabeter. I den arabiske del af Palæstina, som nu er annekteret af Jordan, er forholdet lavere, og i Libanon er kun 50 % af befolkningen analfabeter.

Financiering og reformer.

En alvorlig praktisk hindring for en reformpolitik er manglen på investeringskapital i de arabiske lande. Opsparingsevnen er begrænset til en lille gruppe af befolkningen, men tanken bag en investeringsbehandling er stort set den arabiske kapitalist fremmed, dette skyldes dels en traditionel indstilling, dels de usikre politiske forhold og mistillid til staten og dens evne til at sikre samfundets værdier. Derimod anvendes store summer til køb af guld og ædelstene, medens talrige arabiske formuer er anbragt i form af værdipapirer og banktilgodehavender i udlandet.

Den offentlige arabiske investering hæmmes af de lave offentlige indtægter og udgiftsposternes karakter. „Den nuværende skattepolitik," fremhæver en af FN nedsat undersøgelseskommission, „har ikke haft held til at tappe de velhavendes formuer og er overordentlig utilstrækkelig til at finansiere en hvilken som helst udviklingsplan."

Skatteopkrævningen er dårligt organiseret og skatteprincipperne begunstiger de besiddende klasser på grund af den manglende progression. Størstedelen af de offentlige indtægter, 90 % i gennemsnit for de arabiske lande, hidrører fra omsætningsafgifter, monopolafgifter, selskabsbeskatning, toldafgifter etc.

Det offentlige udgiftsbudget er i reglen tynget af store militær- og administrationsudgifter. Iraks udgiftsbudget var i 1950–51 sammensat således: forsvar 30 %, administration 13 %, politi 11 %, undervisning 16 %, sundhedsvæsen 8 % og diverse 22 %.

Den ægyptiske nationalbank oplyste i sin årsrapport, at regeringslønninger og pensionsudgifter i 1953 androg 43 % af de samlede udgifter. Lignende træk kendetegner Libanons og Syriens udgiftsbudgetter.

Den ovennævnte FN-kommission bemærkede, at „disse landes rigdomme, af hvilke regeringerne modtager så ringe en del i skat, er koncentreret på så få

hænder, og ejerne viser for øjeblikket ringe tilbøjelighed til at udlåne disse penge til langvarige investeringer, der kun vil kunne afkaste en relativ lille fortjeneste".

Vestens ansvar.

De sociale forhold, hvorunder befolkningerne i de arabiske lande lever, er en udfordring til den vestlige verden. Humanitære og politiske synspunkter kræver en indsats. Denne forpligtelse er erkendt af såvel De forenede Nationer som af de enkelte medlemsstater og både FNs Technical Assistance Administration og U.S.A.s „Point Four" har ydet bidrag til de arabiske landes økonomiske udvikling. Den kendsgerning, at såvel U.S.A. som FN må tage politiske hensyn til de bestående samfundsformer i de arabiske lande og kun vanskeligt kan påtvinge disse reformer, som strider mod de dominerende gruppers ønsker, svækker virkningerne af hjælpen og bidrager til at give den en overfladisk karakter.

Kampen mod fattigdommen og den sociale uretfærdighed i de arabiske lande og vestmagternes bestræbelser for at bevare Det mellemste Østen indenfor den vestlige interessesfære, vil næppe i det lange løb føre til et gunstigt resultat, med mindre den vestlige verden gør sig klart på hvilken side den står i de arabiske lande, på bondens eller på godsejerens. *Charles Malik,* Libanons repræsentant i FN, beskrev i april 1952 Vestens dilemma i de arabiske lande med disse ord: „Befolkningerne er mere vågne i dag end nogensinde tidligere, og såfremt hjælpen vil have til resultat, at de rige bliver relativt rigere og de regerende mere despotiske i deres magtudfoldelse, vil der næppe være tvivl om, at befolkningerne vil gå til modstand mod deres ledere og mod dem, som støtter dem udefra."

2.2.1954